

CSOMÓS TAMÁS

Útközben – helyzetjelentés a Be. kodifikációról¹

2010 májusa óta a permanens jogszabályváltozások éráját éljük. Korunk az állami túlszabályozás időszaka. Az EBESZ 2014-es Magyarországról készített jelentése szerint az elmúlt években több mint 800 törvényt fogadtak el. A jogrendszer ilyen mérvű átalakítása példa nélküli. Sem a bíróságok és ügyészek, sem az ügyvédek nem tudják konszolidált viszonyok között végezni a munkájukat. Ez a jelenség már-már kikezdi a jogállam alappillért, a jogbiztonságot.

Sokszor idézem Mórus Tamás Utópiájában papírra vetett gondolatokat. A megálmodott ideális állam – Sehol szigete – polgárai „szerfölött méltánytalannak tartják, hogy az embereket több törvénnyel szabályozzák, mint amennyit el lehet olvasni, vagy zavarosabbal, hogysem valaki is meg tudná érteni”.²

A felvetések példátlan aktualitással bírnak. Nem véletlen, hogy Varga Zs. András alkotmánybíró az „Eszményből bálvány? – A joguralom dogmatikája” című új kötetében már totális joguralomról beszél.³ A jogállamiság olyan felfogásáról, melyben „A jogalanyok egyre kevesebb szabadsággal rendelkeznek, és az elvileg a jogaikat, szabadságukat védeni hivatott jog végső soron teljes kiszolgáltatottságot okozza” (11. o.). A joguralom bálványá emelkedésének okát többek között az állami túlszabályozásban látja. A rendszer „nem is képes tudomást venni az emberi esendőségről” (195. o.) és alaptalanul feltételezi, hogy a rengeteg jogi előírás egyidőben is betartható. További okként utal a szabad jogalakításba átcsapó „bírói jogértelmezés korlátlan szabadságára” (18. o.), valamint a szabályozórendszerben megnyilvánuló globalizációra is.

Ilyen felvezetés talán nem okozok csalódást azzal, hogy a magam részéről Montesquieu-vel értek egyet: „Ha nem feltétlenül szükséges egy törvényt megalkotnunk, akkor feltétlenül szükséges, hogy ne alkossuk meg”. Érdekeség, hogy Miskolczi Barna miniszteri biztos még az új Btk.-val kapcsolatban a francia felvilágosodás másik nagy alakját, Voltaire-t idézte: „Ha jó törvényt akarsz, vesd tűzre a régit, és alkoss újat”.⁴

A két idézet jól tükrözi a törvény-előkészítésben is megmutatkozó eltérő szemléletmódot és jogfilozófiai megközelítést. Már most le kívánom szögezni, hogy bár az állami túlszabályozást káros jelenségnek tartom, azzal

egyetértek, hogy szükség van egy új, a büntetőeljárás szabályozó törvényre. Annak megalkotása a változó társadalmi viszonyok mellett elkerülhetetlen. Respektálható az az igény is, hogy az új anyagi jogszabályhoz új eljárási törvény társuljon. Így valósulhat meg a tartalom és a forma szinkronja is. Gyakorló jogásként naponta szembeesünk azzal a ténnyel, hogy az eljárási törvény belső koherenciája megbomlott. Sőt, az 1998. évi XIX. törvény fogantatásának, majd világra jöttének körülményeiből prognosztizálhatóak voltak a későbbi hiányosságok. A „születési rendellenességeket” tovább tetézték a sorozatos, gyakran aktuálpolitikai megfontoláson alapuló módosítások is.

Ezek a veszélyek azok, amelyeknek elejét kell venni. Időtállóságra kell törekedni.

A kodifikáció szervezeti rendszere

Az előkészítő munkálatok 2013 első felében indultak. Ekkor került felállításra egy kisebb létszámú Kodifikációs Bizottság dr. Erdei Árpád professzor vezetésével. Ez a testület vázolta fel az új koncepció alapjait. A munka 2014 elejétől 11 főre kibővített grémiumban folyt tovább. A bizottságban a jogterülettel érintett valamennyi jogász szakma arányosan volt reprezentálva. Az összetételben is tetet öltött a megszüntetve-megőrzés gondolata, vagyis az, hogy a szabályozandó területen nincs forradalmi változásokra szükség. Ergo, nem kell a régi törvényt tűzre vetni.

Jellemző adalék, hogy a hatályos Be. előkészítésében is aktív szerepet játszott dr. Bárd Károly és dr. Farkas Ákos professzorok mellett dr. Láng László és dr. Bánáti János. Ők komoly tapasztalatokkal rendelkeztek. Adva volt a lehetőség, hogy elejét vegyék azoknak a hibáknak, amelyek a korábbi jogalkotásban tetten érhetőek voltak.

A kibővített bizottság dolgozta ki az új koncepció elvi alapjait. Rendkívül aprólékosan foglalkozott az új törvény alapelveivel és alapvető rendelkezéseivel, majd megkezdte az egyes eljárási szereplőkre vonatkozó rész – az úgynevezett statikus rész – szabályrendszerének kidolgozását.

A 2014-es országgyűlési választások hozadéka volt, hogy KIM-et az IM váltotta fel. A tárca működésében előtérbe került a szakminisztériumi jelleg, és ez a Be. előkészítésében is szervezeti változásokat indukált. Az új organizáció indokoltságát nehéz lenne vitatni. Az operativitás célját szolgálta, hogy az irányítást és szervezést a Büntetőjogi Jogalkotásért Felelős Helyettes Államtitkárság vette át. Az előkészítést a szakapparátus mellett egy heti rendszerességgel ülésező Szakértői Testület végzi, melynek személyi összetétele garanciát jelent az eredményességre. A törvényalkotásban ennek a testületnek van kulcsszerepe. A tagjai lesznek azok, akiket néhány év múlva dicsérhetünk, vagy akiken az új megoldások hiányosságait számon kérhetjük.

A korábbi bizottság Kodifikációs Tanácsadó Testületté alakult át. Feladata: az államtitkárság és a szakértői testület által elkészített munkaanyagok és tervezetek szak-

¹ A 2015. november 30-án, a Gyulai Törvényszék Büntető Kollégiuma előtt elhangzott előadás szerkesztett változata

² Mórus Tamás: *Utópia* (Cartaphius Könyvkiadó 2011. – 113. o.)

³ Varga Zs. András: *Eszményből bálvány? – A joguralom dogmatikája* (Századvég Kiadó 2015.)

⁴ Dr. Miskolczi Barna: *Kodifikátori gondolatok az új Btk. Különös Részéről de lege lata és de lege ferenda* (Jogtudományi Közlöny 2015/6. 281. o.)

mai jellegű véleményezése. Mint tag halkán és kritikusan jegyzem meg, hogy az új struktúrában a grémium nem tudja betölteni a szerepét. 2014–15 ősze között mindössze két alkalommal került összehívásra.

Ez tehát a minisztérium által felállított szervezeti struktúra. A szakmai munka azonban sokkal szélesebb keretek között zajlik. Valamennyi hivatásrendnél kialakult egyfajta belső munkacsoport. Különösen magas színvonalú előkészítő munka folyik a dr. Frech Ágnes által irányított és az OBH által szervezett munkacsoportban.

Egyetértek dr. Miskolczi Barnával, aki szerint valamennyi jogterület szabályozása szükségszerűen kompromisszumokat feltételez, mégis az eljárásjog specialitása, hogy ezt a konszenzust más síkon kell megteremteni. Nem elsősorban a jogalkotóra nehezedő társadalmi igények és a jogpolitika, hanem „az eljárásban részt vevő hatóságok és személyek érdekei, elképzelései között”.⁵ Mindez abból adódik, hogy ennek a szabályozási tárgynak tipikusan a szakmai érzékenysége a nagyobb.

Az új büntetőeljárás törvény szabályozási elvei

2015. május 15-én a Harminchatodik Jogász Vándorgyűlésen volt alkalmam előadást tartani „La Grande Illusion” – Filmkockák a kodifikáció kétéves történetéből címmel.⁶ Részletesen elemeztem, hogy az új törvény koncepcionális elvei milyen jelentős metamorfózison mentek keresztül. Tény, hogy a 2015. február 11-én elfogadott szabályozási elvek a kodifikációs bizottság által kidolgozott koncepcióhoz képest jelentős súlyponti eltolódásokat mutatnak. Ez azonban már egy lezárt fejezet. Így a kormány honlapján is utolérhető szabályozási elvekből kell kiindulni.⁷

Az elfogadott előterjesztés második katalógusa a szabályozási elveket 14 pontban foglalta össze, kiindulópontként leszögezve, hogy „az új büntetőeljárás kódex kodifikációjának irányelvei a következők: hatékonyság, gyorsaság, egyszerűség, korszerűség, koherencia és célszerűség”.

A 14 pontos megközelítés megalapozta a későbbi munkamétódust is. Az év folyamán a Szakértői Testület közreműködésével összesen 15 problématerkép kerül kidolgozásra. A tervek szerint 2016 márciusáig készül el a normaszöveg nyers változata, 2016 júliusáig pedig annak a törvényi javaslatnak a szövege, ami a közigazgatási egyeztetés alapját fogja képezni. A jogszabály hatálybalépésének tervezett időpontja 2017 második fele, 2018 eleje.

Itt meg is kell állni egy pillanatra. Úgy tapasztalom, hogy ez az ütemezés nem lesz tartható. 2015 májusáig három problématerkép készült el, és szeptemberben-ok-

tóberben, valamint november hónapban legalább további kilencet kellett volna a Kodifikációs Tanácsadó Testület elé vinni.

A katalógusból látható, hogy a koncepció még az elvek szintjén sem foglalkozik olyan súlyponti kérdésekkel, mint a *nyomozás és a tárgyalás egymáshoz való viszonya*, a *bíró szerepe a bizonyítási eljárásban*, vagy a *kényszerintézkedések szabályrendszerének felülvizsgálata*. Nézetem szerint ezek a kérdéskörök úgy az Alaptörvényhez való kapcsolódásban, mint a nemzetközi elvárásoknak való megfeleléségben egy eljárási törvény igazi sarokkövei. Az elképzelések legalább vázlat szintű megfogalmazása az alapvetésben nem lett volna nélkülözhető.

A *problématérképek* igazodnak a hatályos Be. struktúrális felépítéséhez és az előterjesztésben lefektetett elvekhez. Már az első összefoglalók áttanulmányozása feledtette velem a korábbi szkepszist. Magas színvonalú, szilárd elméleti alapokon és komoly gyakorlati tapasztalatokon nyugvó anyagokkal szembesültem. Azokból az is kikövetkeztethető volt, hogy az eljárásjog területén, ha nem is forradalmi, de gyökeres változásokkal kell számolni. Olyan törvény kerül megalkotásra, amely megfelel annak az idolnak, amit a bírói eskü is rögzít. Irigylem Önöket ezért az esküszövegért, mert rendkívül szépen és lényegre törően fogalmazza meg a jogállami elvárásokat: „*Fogadom, hogy a rám bízott ügyeket tisztességes eljárásban, részrehajlás nélkül, lelkiismeretesen, kizárólag a törvénynek megfelelően bírálok el: hivatásom gyakorlása során az igazságosság és a méltányosság vezérel*”.

Alapelvek, alapvető rendelkezések

A 2010. évi CXXX. törvény 3. § harmadik mondata a következőket rögzíti: „*A jogszabályban nem ismételtető meg az Alaptörvény vagy olyan jogszabály rendelkezése, amellyel a jogszabály az Alaptörvény alapján nem lehet ellentétes*”. Ez a szabály már az alapelvek és alapvető rendelkezések megfogalmazásánál is problémákat okozott. Bizonyos büntetőeljárás alapelvek ugyanis tételesen rögzítve vannak az Alaptörvényben. Pl. jog a bírósági eljáráshoz, a védelem joga.

Komoly viták folytak arról, hogy a sarkalatos tételek rögzíthetők-e egyáltalán az eljárási törvényben, hisz ez a fent idézett jogszabályi tilalomba ütközne. Kompromisszumos megoldás született. Egyetértettem azzal, hogy egy eljárási kódex elképzelhetetlen anélkül, hogy abban pl. az ártatlanság vélelme *expressis verbis* ne szerepeljen. Ezt az ellentmondást a minisztérium azzal látta feloldhatónak, hogy az alkotmányos szabályozáshoz képest az alapvető megfogalmazás kiegészítő szabályokat is rögzít. Pl. az ártatlanság vélelméhez csatolja a vádlót terhelő bizonyítási kötelezettséget, valamint azt a szabályt, hogy „*a kétséget kizáróan nem bizonyított tény nem értékelhető a terhelt terhére*”.

Ez a jogtechnikai megoldás nem minden esetben kivitelezhető. Meggyőződésem az, hogy ha majd könyv alakban is kiadásra kerül az új Be., az csak úgy lesz meg-

⁵ Készül az új Be. – Interjú Dr. Miskolczi Barna miniszteri biztossal (Ügyvédvilág 2015. március – 24. o.)

⁶ Dr. Csomós Tamás: *La Grande Illusion* (Ügyvédek Lapja 2015. 5. szám – 26–28. o.)

⁷ Az új büntetőeljárás törvény szabályozási elvei (www.kormany.hu)

valósítható, ha ahhoz hozzászerkesztve közlésre kerülnek az Alaptörvény büntetőeljárásról szóló rendelkezései, valamint az Emberi Jogok Európai Egyezménye, valamint a Polgári és Politikai Jogok Egyezségokmánya konkrét jogterületet érintő cikkelyei. Ezzel is tudatosítani kell az eljárási szereplőkben és a jogalkalmazókban a büntetőeljárás alkotmányos alapjait és nemzetközi jogi hátterét.

A hatályos Be. az alapelvek kifejezést nem használja. Az új törvény különbséget tesz az *alapelvek* és *alapvető rendelkezések* között. Címzavakban az *alapelvek* a legutóbbi változat szerint a következők: a hivatalból való eljárás; a bíróság vádhoz kötöttsége; jog a bírósági eljáráshoz; az eljárási funkciók megosztása; az ártatlanság vélméle; a védelem joga; a jogorvoslati jogosultság; az eljárás nyelve és a nyelvhasználat joga; a tárgyalás nyilvánossága és a szóbeliség; az alapvető jogok védelme.

Az *alapvető rendelkezések* között szerepelnek az alábbi címszavak: a törvény hatálya; a büntetőeljárás akadályai; a bíróság eljárásának alapja; az önvádra kötelezés tilalma; a szabadlábon való védekezés joga; a jogorvoslati jogosultság korlátja; a tájékoztatáshoz való jog; a joggal való visszaélés; a határozatok és iratok fordítása.

A felsorolásból látható, hogy a princípiumok terén *radikális* változás nem következett be. Természetesen ezek a törvényben rögzített általános elvi tételek. Vannak a tudomány és a joggyakorlat által kiérlelt és következetesen érvényesülő más alapelvek is. Ezek változatlanul élők, pl. fegyverek egyenlőségének elve stb. Változatlan az is, hogy nem lesz az írott jogszabály része a *közvetlenség elve*. Nem lesz annak ellenére, hogy vitán felüli annak alapelvi jellege.

Az alapvető rendelkezések között már nem szerepel a *törvényes vád* fogalmának részletekbe menő körülírása [hatályos Be. 2. § (2) bekezdés]. Úgy ítélem meg, hogy ennek a hiánya, sőt a törvényes vád fogalma egy, a jelenleginél *pontosabb meghatározásának a hiánya* nemcsak a védői jogok aspektusából hátrányos, hanem az ítélező tevékenységet ellátó bíró szempontjából is.

Gyakori, hogy pontatlan, slendrián módon megfogalmazott váddal találkozunk, de mivel az a legszükségesebb feltételeknek, ha hiányosan is, de megfelel – éppen hogy csak törvényes vád (Szegedi Ítéltábla)⁸ – a bíróságnak nincs eszköze arra, hogy a vádhatóságot egy a tisztességes eljárás szabályainak megfelelő vádirat letételére kényszerítse. A bíróság felhívja az ügyészt a vádirat hiányosságainak pótlására. Az annak mégsem tesz eleget. Még sincs abban a helyzetben a jogalkalmazó, hogy az eljárást megszüntető végzést hozzon.

Eszembe jut *dr. Kadlót Erzsébet* Magyar Jogban publikált írásának találó címe: „A vád a vádlottak padján”. A visszásságok nem a törvényes vád fogalmának háttérbe helyezésével, hanem előtérbe tolásával és kikezdetlen körülírásával lettek volna orvosolhatók.

A bizottság kúriai tagjai kezdeményezésére bekerült viszont az alapvető rendelkezések közé a visszaélésről

joggyakorlás tilalma. E szerint „A büntetőeljárásban a jogait *mindenki rendeltetésszerűen köteles gyakorolni. Joggal való visszaélésnek minősül minden olyan eljárás, cselekmény vagy egyéb magatartás, amely a rendeltetésszerű joggyakorlás követelményével ellentétes, így különösen az, amely az eljárás elhúzására irányul*”. A Pp. 8. §-ából *importált* rosszhiszemű pervitelt szankcionáló szabályok Be.-be történő átültetését – még inkább alapvető rendelkezésként történő meghatározását – indokolatlannak tartom. Az ott körülírt magatartások a hatályos szabályozás alapján is szankcionálhatók.

A vitának lett egy speciális hozadéka. Egyértelműsödött, hogy a *fegyverek egyenlősége* alapján a tilalom címzettje nemcsak a terhelt, nemcsak a védő, hanem pl. az ügyész is. Ehhez kapcsolódik a jogkövetkezmény formája. Az egyik szabályozási alternatíva akként szól, hogy a bíróság – önálló fellebbezéssel megtámadható határozattal – megállapítja a joggal való visszaélés tényét, és egyben szignalizál a fegyelmi jogkör gyakorlója irányába fegyelmi eljárás lefolytatása végett.

Bírósági hatáskör, illetékesség

Az első problématerkép a következő címmel született meg: „A bíróság, ügyészség, nyomozóhatóság feladatai, hatásköre, illetékessége, a bíróság összetétele, ideértve a kizárásra vonatkozó szabályokat is”.

Különösen izgalmas a bírósági hatásköri és illetékességi szabályok kérdése. Elvi szinten felmerült annak a lehetősége, hogy a járásbíró helyett a törvényszék legyen az általános hatáskörű bíróság. Jelen állás szerint ez az alternatíva kihullott a rostán. Annak a lehetősége is érdemben megvizsgálásra került, hogy a hatásköri és illetékességi szabályokat ne is a Be., hanem egy külön törvény szabályozza. Erre sok esélyt nem látok, de végleges döntés még nincs. A javasolt rendezési elv az, hogy a járásbíró maradjon az általános hatáskörű bíróság, és a jelenlegivel azonos elvi alapokon indokolt meghatározni a törvényszék hatáskörét.

Komoly lobbitevékenység érvényesül annak érdekében, hogy *minden* halálos eredménnyel járó cselekmény esetén a törvényszék járjon el (pl. halált okozó közúti baleset gondatlan okozásának vétsége esetén is). Felmerült, hogy a *költségvetési csalás* bűncselekménye az okozott vagyoni hátrány mértékétől függetlenül törvényszéki hatáskörbe kerüljön. Ennek indoka, hogy a különösen nagy vagyoni hátrányt el nem érő bűncselekmény is lehet bonyolult ténybeli és jogi megítélésű, illetve a bizonyíthatósága is több nehézséggel járhat. E logikával ellentétes tendencia is érvényesül. Így például a Szakértői Testület megfontolandónak tartja a különösen jelentős értékre stb. elkövetett vagyon elleni bűncselekmények magasabb szintű bírósági hatáskörből történő kivételét.

Egyértelmű ugyanakkor az álláspont, hogy *hivatali bűncselekményeket* egységesen járásbírói hatáskörbe kell utalni, és erőteljes az OBH által képviselt bírói álláspont az úgynevezett *kiemelt jelentőségű* ügyek kategóriájának megszüntetése tárgyában.

⁸ ÍH 2013.94. – Szegedi Ítéltábla Bhar.II.90/2013/5

Érdekes változások elé nézünk az *illetékességi szabályok* terén is. Főleg az ügyészség forszírozta, hogy vagylagos illetékességi okként kerüljön megfogalmazásra, hogy az eljárás lefolytatására az a bíróság is illetékes lenne, ahol a bizonyítékok többsége rendelkezésre áll. Ezt költségkímélési szempontok indokolnák pl. akkor, ha a deliktum elkövetésének helye Sopron, miközben valamennyi tanú nyíregyházi illetékességű. Ez a koncepció egységes álláspont szerint nem támogatható.

A törvényszék székhelye szerinti járásbíróság különös illetékessége megszűnne a *közveszély okozása és a közérdeklő üzem megzavarása, a gazdasági csalás, az információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás, a pénzhamisítás, a pénzhamisítás elősegítése és a bélyeghamisítás* esetén.

Ma már mindenki rájött arra, hogy hiba volt a közlekedési és a fiatalkorúak által elkövetett bűncselekmények elvétele a székhelyi járásbíróságtól. Van javaslat az „in integrum restitutio”-ra. A hatályos szabályozás a speciális ügykörök vonatkozásában veszélyezteti az egységes jogalkalmazást. A kérdés még nem dőlt el. Ellenérvként hat, hogy *„a visszaállítás lehet, hogy nagyobb kárt okozna, mint korábban a kizárólagos illetékesség megszüntetése”*.

A bíróság összetétele, a bíró kizárása

Az alapelvek között nem szerepel sem a *társasbíráskodás*, sem a *néprészvétel* elve. Az ülnökrendszer a mai formájában valós garanciát nem nyújt. A probléma megoldására két lehetőség van. Az egyik az, hogy a laikus elem funkciója nem maradhat meg a formalitás szintjén. Azt tényleges tartalommal kell kitölteni. Olyan jogokkal és kötelezettségekkel, melyek biztosítása és megtartása mellett a nem hivatásos bíró részvétele az ítélezésben nemcsak formális, hanem valóságos garanciákat nyújt. Ezt a megoldást pártolom. Annál is inkább, mert a fejlett demokráciákban szinte kivétel nélküli a laikus elem bevonása az igazságszolgáltatásba. A minisztériumi elképzelés ezzel ellentétes. Érzékelhető az a törekvés, hogy a laikus részvétel lehetősége korlátozódjon a fiatalkorúak elleni és a katonai büntetőügyekre.

A *kizárás* tekintetében egyértelmű a szigorításra törekvés, továbbá az, hogy a kezdeményezés ne gátolja az eljárás menetét, és ne akadályozza meg akár az ügydöntő határozat meghozatalát sem. Kizárási indítvány csak az eljáró bíróval szemben lesz előterjeszthető, a bírósággal szemben soha. Közismert jelenség, hogy a bíróval szemben az ügyfél provokatív magatartást tanúsít (sérelmére bűncselekményt követ el vagy ellene polgári pert indít). Erre az esetre már a bírói gyakorlat is kialakította a megfelelő megoldásokat. A B.18. számú elvi határozat is leszögezi, hogy *„A bíró kizárásának szabályait a büntetőeljárás törvény a bíró előtt folyamatban levő, általa tárgyalt, illetve elbírálására váró ügyre állapítja meg. Ezért, ha a bírót az adott ügy terheltje trágár szavakkal illeti, s emiatt a bíró magánindítványt terjeszt elő, az általa elbírálendő konkrét ügynek nem lesz a sértettje, s az ügy elbírálásából – emiatt – nincs kizárva”*.

Magam részéről ezt csak annyival kívánom kiegészíteni, hogy általános elvárás az is, hogy nem elég pártatlannak lenni, de annak is kell látszani. Ez azonban már bírói etikai kérdés.

Az eljárásban részt vevő személyek

Ugyanezen grémium előtt szeptember 25-én színvonalas továbbképzés megtartására került sor *„A védői jogok a büntetőeljárásban”* címmel. Fentiek indokolják, hogy a védőre vonatkozó szabályozási tervek külön ne térjek ki.

Szerepünket azonban mégis meg kívánom világitani egy idézettel: Ferdinand von Schirach nyugat-berlini ügyvéd idézett fel egy anekdotát az egyik írásában.⁹ E szerint *„Egy rendőrnnyomozó egyszer azt mondta egy szövetségi bírónak, hogy a védők csak fékek az igazságszolgáltatás kocsiján. A bíró azt felelte, hogy egy fék nélküli kocsit semmire sem jó. Egy büntetőper csakis ebben az erőterben működik”*. Elgondolkodtatóak ezek a szavak egy olyan korban, amelynek egyik jellemzője éppen a fékek és ellensúlyok rendszerének kiiktatása.

A büntetőeljárás *főszereplője*, legfőbb alanya maga a terhelt. A statikus részt illetően a törvény érdemi változást nem irányoz elő. Vannak ugyanakkor neuralgikus gócpontok. Ilyen például a terhelt bekapcsolódása az eljárásba.

A '90-es években gyakrabban, a 2000-es években ritkábban, de még mindig találkozok olyan esetekkel, amikor a tanúkihallgatási jegyzőkönyvben feltüntetésre kerül, hogy az XY ellen folyamatban lévő büntetőügyben kerül sor az eljárási cselekmény foganatosítására, és csak az iratismertetéskor derül ki, hogy a jegyzőkönyv olyan időpontban keletkezett, amikor XY-t még meg sem gyanúsították.

Abszurd helyzet, hogy írott nyoma is van annak, hogy folyik valaki ellen büntetőeljárás, mégsem tud bekapcsolódni a processzusba. Közlekedési baleseteknél probléma, hogy jelentkezik a halálos baleset okozója az ügyvédnél, tudjuk, hogy folyik az eljárás, de még arra sincs lehetőség, hogy meghatalmazást csatoljunk. És itt jön egy újabb probléma. Vannak deliktumok, ahol elkövetőként kizárólag egyetlen személy jöhet szóba, pl. egyszemélyes kft. tulajdonos – ügyvezetője – által elkövetett csődbűncselekmény esetén, vagy egyéni vállalkozó költségvetési csalásánál. Ilyenkor a NAV nyomozók azt az eljárást követik, hogy az ügyvezetőt vagy a vállalkozót tanúként idézik be, és így próbálnak meg vallomást beszerezni. Ez tarthatatlan. Jelen idő szerint egységes az álláspont abban, hogy az új Be. szerint a potenciális gyanúsított nem lesz tanúként meghallgatható a nyomozás során.

A szabályozási elvek kiemelten foglalkoznak a sértett eljárási státuszával, „helyzetbe” hozásával. Érdekeinek védelmére nagyobb hangsúlyt kell fektetni. Elkerülendő azonban, hogy a processzuális jogok bővítése a terhelti és védői jogok csökkentéséhez és a garanciák gyengítéséhez

⁹ Ferdinand von Schirach: *Bűnös?* (Partvonal Könyvkiadó 2010. 94. o.)

vezessen. Ennek természetes magyarázata az, hogy a terhelti és védői jogok a büntetőeljárás hatóságok erőfölényét ellensúlyozzák. A magán- és pótmagánvádas eljárást leszámítva elképzelhetetlen pl. olyan jogosítvány biztosítása a sértettnek, hogy a büntetőjogi főkérdést érintően jogorvoslati joga legyen.

Újragondolást igényel e központi eljárási szereplő *fogalma* is. Sok fejfájást okoz pl. annak a problematikának a kezelése, amikor valakit hamis vád miatt vetnek eljárás alá, netán el is ítélik, mégsem biztosított számára a sértetti pozíció.

Az alkotmánybírói gyakorlat alapján kifejezett törvényi rendelkezés lesz arra, hogy állami szerv a büntetőeljárásban pótmagánvádlóként egyáltalán nem léphet fel [42/2005. (XI. 14.) AB határozat]. Ez sem egy egyszerű probléma. A hatályos szabályozás az állami szervekkel egy kalap alá veszi az önkormányzatokat is. Azokat az önkormányzatokat, akik gyakorolnak ugyan közhatalmat, de csak szűk területen. Ők általában nem is a közhatalom gyakorlóiként kerülnek sértetti pozícióba, hanem mint tulajdonosok vagy polgári jogviszonyok alanyai. Így a törvény előtti egyenlőség elvét is sérti, hogy ha pl. Békés megyei falu önkormányzati gépkocsiját Siófokon gyűjtják fel, akkor vajon miért nem léphet fel Somogy megyében pótmagánvádlóként a tulajdonos. Közhatalmi jogosítványai ugyanis oda semmiféleképpen nem érnek el.

Opportunitás, egyszerűsítés

Dr. Bánáti János fogalmazott úgy a kodifikáció kezdetén, hogy „*Kevesebb ügyet kell a bíróság elé juttatni, hogy az oda kerülő ügyekben időszerűbb legyen az ítélezés*”.¹⁰ Ez az elgondolás előtérbe helyezi az oportunitás elve szélesebb érvényesülésének lehetőségét. Az oportunitás döntési lehetőséget biztosít a hatóság számára, hogy érvényesítse-e a büntetőigényt, illetve, hogy milyen szintig érvényesítse. Az ügyvezetett materiális igazságtól a hangsúly a formális igazságra helyeződik át. Már nem kerül megfogalmazásra mindenekelőtti célként az anyagi igazság maradéktalan érvényesülése. A hangsúly az eljárás *tisztességén* van.

Az előterjesztés 7. pontja leszögezi, hogy „*A büntetőeljárások eredményesebbé tétele és a sértett sérelmeinek hatékony orvoslása céljából a szabályozás kialakítása során szélesíteni kell azt a lehetőséget, hogy a terhelt a hatóságokkal való együttműködésben érdekelt legyen*”. Előtérbe fog kerülni az ügyvezetett nyomozási alku lehetősége, és reményeink szerint a lemondás a tárgyalásról jogintézménye is átalakul. Melyek az ebből fakadó előnyök?

- Az együttműködő terhelt nyilvánvalóan elősegítheti más bűncselekmények felderítését és más elkövetők felelősségre vonását. Vannak olyan bűncselekmények, melyek hatékony üldözése e nélkül halálra van ítélve.

- További előny az pergazdaságossági szempontokban mutatkozik. Olcsóbb lesz a processzus. Leegyszerűsödik és gyorsabb lesz az eljárás.
- A sértett tényleges helyzete javulni fog. Nem lesz kitéve a hosszú eljárás kellemetlenségének. Realitása lesz a bűncselekménnyel okozott kár gyorsabb és nagyobb mérvű megtérülésének. Általános tapasztalat, hogy a sértett nem a terhelt „bebörtönzésében”, hanem a kár reparációjában érdekelt, és ez utóbbit kívánja.

A mi hivatásrendünk állandóan arra törekedett, hogy eljárási jogosultságaink a nyomozati szakban is kiszélesedjenek (Ehhez képest az 1973. évi I. törvény is ügyvédbarátibb volt, mint a jelenleg hatályos norma). A védő vonatkozásában a problématerkép is rögzítette, hogy „*a nyomozást tekintve, a garanciális elemekre, a fair eljárásra hivatkozó érvrendszer mellett a hatékony, modern büntetőeljárás iránti igény is a védekezéshez való jog, a védő lehetőségeinek megfelelő keretek között történő szélesítése, újragondolása irányába hatnak. Az új Be. koncepciójában felvetett egyes sarokpontok – elterelés, eljárási egyszerűsítések, bíróságok tehermentesítése stb. – kizárólag a védő aktív közreműködésével valósulhatnak meg*”.

A sorokat olvasva az egyik szemem sír, a másik nevet. A szó szerinti értelmezésből ugyanis az következik, hogy nem általában, hanem csak az oportunitás elvének érvényesülése mentén szélesednének ki eljárási jogosultságaink. Felrémlik annak a veszélye is, hogy a mi jelenlétünk csupán azt a célt szolgálja, hogy az adott eljárási cselekmény hitelességének egyfajta biztosítéka legyen.

Az elvi tételeket a gyakorlat síkjára terelve prognosztizálható az a tendencia, hogy a nyomozati szakban a terhelt és a védő az elterelés stb. érdekében egyfelől fokozottabb aktivitásra lesz készítetve, másfelől együttműködésük esetén már az iratismertetést megelőzően megnyílik a joguk és lehetőségük a bizonyítékok megismerésére. Az új játékszabályok híve vagyok, mégis rengeteg aggályom van.

A saját területemmel kezdem. Önkritikusan kell megjegyeznem, hogy korántsem vagyok meggyőződve arról, hogy erre a hatalmas felelősséggel járó döntési pozícióra és merőben új ügyvédi attitűdre a védői kar fel van készítve. Az új feladatok nagy szaktudást és komoly tapasztalatokat igényelnek. Az új típusú döntések meghozatalát nem lehet rábízni a sokszor csak a rendőrségek kegyeltjeként eljáró, fenntartásukat szinte kizárólag kirendelésekből fedező kollégákra.

Ez tehát az egyik probléma. Ezen továbbképzéssel, felkészítéssel talán tudunk változtatni. Ennél is nehezebb feladat lesz azonban a nyomozóhatóság és az ügyészség *szemléletmódjának* megváltoztatása. Erről győztek meg a lemondás a tárgyalásról jogintézményének szomorú tapasztalatai. Az a tény, hogy ez az eljárási forma nem is létezik. Ezt pedig másra, mint az ezzel kapcsolatos negligáló ügyési attitűdre nem lehet visszavezetni.

A kodifikáció jelenlegi stádiumában valószínűsíthető, hogy ezek az új elgondolások zöld utat fognak kapni. Vagyis törvényi szabályozást. Az új szabályrendszer pedig nemcsak ösztönöz, hanem *kötelez* is a szemléletváltásra.

¹⁰ Dr. Bánáti János: *Milyen is legyen az új Büntetőeljárás Törvény?* (Pesti Ügyvéd 2013/12. 12. o.)

A bizonyítás kérdésköre

Elkészült az a problématerkép is, amely a bizonyítás kérdéskörét járja körül. Itt várhatók a legradikálisabb változások. A Kodifikációs Tanácsadó Testület és a Szakértői Testület 2015. május 18-i ülésén koncepcionális jelleggel olyan döntés született, hogy a hatályos Be. 75. § (1) bekezdése az új törvényben az alábbi szöveggel fog szerepelni: „A bizonyítás azokra a tényekre terjed ki, amelyek a büntető és a büntetőeljárás jogszabályok alkalmazásában jelentősek. A bizonyítás során a tényállás tisztázására kell törekedni. Abíróság bizonyítási eszközöket hivatalból nem szerez be”.

Végezzünk egy kis összehasonlító elemzést. Melyek azok a kritériumok, amelyek kihullanak a rostán?

- Elmarad, hogy a tényállás *alapos és hiánytalan, a valószínűségnek megfelelő* tisztázására kell törekedni. (Személy szerint ezzel a koncepcionális változtatás elfogadása mellett sem értek egyet)
- Nem azt tartalmazza a normaszöveg, hogyha az ügyész nem indítványozza, a bíróság nem köteles a vádat alátámasztó bizonyítási eszközök beszerzésére és megvizsgálására, hanem azt, hogy a bíróság bizonyítási eszközöket *hivatalból* nem szerez be.

Az utóbbi kitétel jelenti a minőségi változást. A bíróság egyáltalán nem folytat le hivatalból bizonyítást, csak és kizárólag az ügyész és a védelem indítványára. Olyan lesz ez, mint a polgári per. Az eljárás során a felek indítványaihoz lesz kötve a bíróság. Nemcsak a vádat alátámasztó bizonyítékokat nem szerez be hivatalból – saját elgondolásából –, de a terheltnek sem lesz „fogadatlan prókátora”. Az ő érdekeit szem előtt tartva sem rendelhet el magától bizonyítást.

Az új rendszerben kiszélesedik a védő eljárásjogi szerepe és megnő a felelőssége. Lelki szemeimmel már látom a kamara asztalán landoló fegyelmi feljelentéseket és a védőkkel szemben megindításra kerülő kártérítési pereket. A bíróság ugyanis nem fog sügni senkinek, hogy kérjen új szakértőt stb. Ha a releváns bizonyítási indítványokat a védő elmulasztja, annak bizony következményei lesznek.

Annak is komoly a realitása, hogy megnő a felmentő ítéletek száma. Az ügyészi tétlenség eljárási konzekvenciája ugyanis előtérbe helyezi a bizonyítási teherre vonatkozó szabályok egzakt figyelembevételét. Az ügyész felelőssége lesz az, hogy előzetesen megtippelje, a bűnösség megállapításához vajon elegendő-e az a bizonyíték, amelyet letett a bíróság asztalára, illetve, amely bizonyíték beszerzésére az ő indítványa alapján került sor.

Az új elgondolás nem idegen a fiatal bírói generáció gondolkodásmódjától. Dr. Mezölaki Erik, a Szegedi Ítéltábla tanácselnöke maga írta le „A funkciómegoszlásról, különös tekintettel a vádlói és a bírói feladatok elkülönüléséről” című tanulmányában másfél évvel ezelőtt, hogy „a törvénynek nem azt kellene rögzítenie, hogy a bíróság „nem köteles” hivatalból a vádat alátámasztani, hanem azt, hogy »nem jogosult« arra”. Úgy tűnik, hogy a tanácselnök úr szavai nyitott fülekre találtak.¹¹

Az új bizonyítási rendszer olyan koncepcionális alapvetés, amely az egész normaalkotásra kihat. Az lesz az alapja minden további részterület szabályozásnak.

Önként adódik a kérdés, miként érinti ez a szabályozás a jogorvoslati rendszert? Azt a jogorvoslati rendszert, amelyet az új Be. széleskörűen meg kíván változtatni. Redukálni kívánja a hatályon kívül helyezés lehetőségét, és bővíteni a reformatórius jogkört. Egyetértés van abban, hogy a hatályon kívül helyezés szűkítése érdekében át kell tekinteni a másodfokú eljárásban a bizonyítás felvételre vonatkozó és a tényállás eltérő módon történő megállapítására vonatkozó jogkör szélesítésének a lehetőségeit. Ergo: a másodfokú bíróság ténybírói funkciója előtérbe kerül.

A reform kiterjed a harmadfokú eljárásra is. Itt is egyidejűleg vannak szűkítő és bővítő elképzelések. Pl. ha valakit súlyos vagyon elleni bűncselekmény miatt ítélnék el és 10 rendbeli okirathamisításért, úgy nem lenne indokoltsága a harmadfokhoz fordulásnak olyan esetben, ha pl. egy vagy kettő okirathamisítási cselekményben a másodfok felmentő rendelkezést hoz. Vagyis akkor, amikor a bűnösség kérdésében elfoglalt álláspont a joghátrány *de facto* nem érinti. Megnyílna viszont bizonyos esetekben a másodfellebbezés lehetősége olyankor, amikor a joghátrány tekintetében van jelentős eltérés az első és másodfok között.

Az új bizonyítási szabályok további problémákat is felvetnek. Csak jelzésszerűen:

- Reális a veszélye annak, hogy a bíró lelkiismerete ellentétbe kerülhet a döntésével.
- Bárd Károly vetette fel, hogy ilyen bizonyítási struktúra elképzelhető-e egyáltalán az „általánosan kötelező védelem” bevezetése nélkül.
- A bizonyítás fenti módon történő szabályozása automatikusan maga után vonja olyan szabályozás szükségességét, ami a Polgári perrendtartásban is létezik. Jelestül, a bírót széles körű tájékoztatási kötelezettség fogja terhelni a felek irányába a bizonyítási kötelezettséget érintően. A polgári perekben igen gyakran vezet az elsőfokú ítélet hatályon kívül helyezéséhez az az eljárási szabálysértés, mely szerint a bíró a reá nehezedő tájékoztatási kötelezettségnek nem megfelelően és nem kellő mélységben tesz eleget.
- Sokan aggódnak amiatt, hogy megnő a perújítások száma. Ez egyféleképpen előzhető meg, ha a fél a fellebbezésben sem lesz elzárva attól, hogy új tényre vagy bizonyítékokra hivatkozzon.

Az előadás végén még egy jó hírrel tudok szolgálni. Egy olyan hírrel, ami könnyítést jelent a bizonyítási eljárásban. Konszenzus van abban, hogy „ha a védelem alanyai a vádban felhozott tényeket nem vitatják, ezek bizonyítása értelemszerűen szükségtelen”. A mai rendszer rákfenéje, hogy gyakran felesleges tiszteletköröket futunk. A jövőben az érdemi bizonyítás valóban csak a vitatott kérdésekre redukálódik.

¹¹ [http://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/mezolaki_erik__a_funkciomegoszlasrol\[jogi_forum\].pdf](http://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/mezolaki_erik__a_funkciomegoszlasrol[jogi_forum].pdf)